

TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI SU KOMİSYONU

Yirminci yüzyılda kentleşme ve ekonomik büyüme, doğal kaynakların yönetimi ile birlikte evrimleşmiştir. Bu süreçte kentsel alanlara yönelik içmesuyu temini ve dağıtım hizmetinin sağlanması da aynı düzlemde gelişmiştir. Kamunun etkin rolü, su kaynaklarının yönetiminde ve hizmetin karşılanmasında kendini hissettirmiştir. Altyapı yatırımları merkezce tayin edilmiş, su kaynakları bulunmuş, yapılandırılmış, depolanmış, dağıtılmış ve artırılmıştır. Teknik açıdan bu süreci mühendisler belirlediğinden bu yüzyıla “hidroloji çağı” adı verilmiştir. Tüm süreç “ihtiyaç” üzerine kurgulanmıştır. İhtiyacı karşılamak adına büyük yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Kalkınma ve toplumun ihtiyaçları için su kaynaklarının kullanımı (su çekimi ve tanzimi) ve değerlendirilmesi üzerine çalışılmıştır. Ancak eko-sistemin ihtiyaç duyacağı su miktarı ve kalitesi üzerinde durulmamıştır. “Geliştir-arz et- kullan” teması üzerine her şey inşa edilmiştir. Su kaynaklarının planlanmasında dikkate alınan parametreler nüfus tahmini, kişi başına düşen su talebi, tarımsal üretim, ekonomik üretkenlik seviyesi olmuştur. Bu parametreler kullanılarak gelecekteki su ihtiyacı tahmin edilmekte ve tahmin edilen bu değerler, talebi karşılayacak sistemlerin projelendirilmesinde kullanılmaktadır. Bu yaklaşımda su talebi, insan ihtiyaçlarındaki özel konulardan, sağlıklı bir eko-sistemin ihtiyaç duyacağı su miktarından veya bölgesel su yeterliliği gibi hususlardan bağımsız belirlenmiştir. Geleneksel planlamanın bir sonraki adımı tahmin edilen su arzı ile talep arasındaki uçurumu azaltacak projelerin tanımlanması doğrultusundadır.

Mekan planlaması açısından bu gelişme, arazi kullanım kararları ile su tüketimi arasında yakın bir ilişkinin olması ile kendini göstermiştir.

Her ölçekte planlama eylemi (bölge, havza, kent ve kır), yerleşmelerde düzenli ve sağlıklı bir mekansal gelişmeyi yer seçimi kararlarıyla (konut, ticaret, sanayi, rekreasyon, diğer sosyal donatılar gibi) yönlendirdiği gibi; aynı zamanda nüfus ve yapı yoğunluğu ile kullanımların niteliği ve niceliğine ilişkin temel kararlar ile kentin su talebini de belirlemektedir. Kent planları önerilen arazi kullanım, istihdam, nüfus ve yoğunluk kararları ile bir yandan kentin sosyo- ekonomik ve fiziksel yapısını şekillendirirken aynı zamanda kentin günlük su talebini de biçimlendirmektedir. Ancak bu anlayış 20. yüzyıl boyunca fark edilememiş, planlamanın su tüketim kararlarını biçimlendirdiği görüşü 21.yüzyılda kendini göstermiştir. Bu gelişmedeki en önemli etken 20. yüzyılın geleneksel su yönetim şeklinin yani su yönetimindeki arza dayalı yaklaşım ve metotların yerine talebe dayalı yaklaşım ve metotların ağırlık kazanmasında yatmaktadır.

Sanayi toplumu ile ortaya atılan büyüme modelinin yarattığı çevre sorunlarının sınırsız ekonomik gelişmenin önünü tıkaması sonucunda geleneksel su planlamasındaki bu yaklaşım yerini, yeni arayışlara bırakmıştır. Bu süreçte mühendisler, geleneksel planlamanın tıkanıp noktaları teknolojik çözümler ile ortadan kaldırma yolunu seçmişlerdir. *Sorunu artan talep karşısında arzı artırma ile çözüme yolunu tercih etmişlerdir.* Ekonomistler ise, birden fazla çözümü irdeleyerek birbirlerine alternatif bulmayı benimsemişlerdir. *Teknolojik ve ekonomik verimlilik üzerine yoğunlaşmışlardır.* Artan talebin karşılanması ve çevre sorunlarının bertaraf edilmesi için her yeni su temini projesi artan ek maliyetleri nasıl karşılanacağı sorusuna çözüm aramaya çalışmıştır. Yani eklenen her yeni kaynağın ek faydası ve maliyetleri üzerinden politik çözümler önermişlerdir. Suyun fiyatı ve miktarı üzerinden ekonomistler çıkış yolları bulmaya çalışmışlardır. Özetle 20. yüzyıl boyunca ve 21.yüzyıl başlarına kadar hakim olan hidroloji paradigmasının yarattığı çevre sorunları ile boğulmuş ve çevrenin tahrip edilmeden geliştirilmesi yaklaşımı gündeme gelmiştir.

Su kaynaklarının talebin karşılanmasına dayalı olarak planlaması ve yönetilmesi, 21. yüzyılda insanlığın önünde duran temel sorunlardan biridir. Bu sorunun aşılmasında, salt insanın beşeri ihtiyaçlarını karşılamaya öncelik veren bir yaklaşım yeterli olamaz. Sudan kaynaklanan sorunlar, sadece tatlı su kaynaklarının sınırlı ve eşitsiz dağılımından kaynaklanmakta olmayıp aynı zamanda artan talep ve çatışan ihtiyaçlar ile kirlenmesidir. Bu nedenle beşeri taleplerin yanısıra, ekosistemin ihtiyaçlarını da gözardı etmeyen akılcı ve uzun vadeli program ve uygulamaların hayata geçirilmesi kaçınılmazdır. Bu durum su kaynakları ile insan müdahaleleri arasındaki ilişkinin tüm boyutları ile ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir. **İnsan müdahaleleri ile ortaya çıkabilecek sorunlar ancak planlı bir gelişme ile önenebilir.**

Su kaynaklarının yönetimi ve planlaması konusundaki bu gelişmelerden kent planlaması da etkilenmiştir. *Hidroloji paradigmasının hakim olduğu dönemlerdeki kent planlamasında su kaynağı dış bir girdi olarak değerlendirilmiştir.* Kaynağın kent planlamasındaki etkinliği, tamamen mühendislerin ve ekonomistlerin eline bırakılmıştır. Plancı edilgen bir konuma sokulmuştur. Yaşayan kentlerin dinamiklerini anlama ve çözme hidroloji paradigması çerçevesinde ele alınmıştır. Su kaynaklarının planlanması hidroloji paradigmasının çıkış noktası olan “ihtiyaç” üzerine kurgulanmış, dolayısıyla nüfus tahminlerinin yapılması ve bunun mühendislere sunulması plancıdan istenilen rol olmuştur. Ancak değişimin sürükleyici güçlerinin yerleşimlerin değişen dinamikleri içinde yeni rollerinin tayininde ve su tüketim eğilimlerinin yönlendirilmesinde fiziksel planlama ve plancının önemli bir rolünün olduğu fark edilmiş, arazi kullanım kararı ile su tüketimi arasında sıkı bir ilişkinin olduğu ortaya konmuştur.

Marlin Falkenmark'ın (1999) ifade ettiği gibi “arazi kullanım kararları aynı zamanda su için verilen bir tüketim kararıdır” kabulü plancının su yönetimindeki rolünü belirleyen bir saptamadır. *Bir arazi kullanım kararının aynı zamanda bir su kararı* olduğundan hareketle, su kaynaklarının sosyal, ekonomik ve çevresel hedefler açısından akıllıca paylaşımı (tarım, enerji, sanayi, turizm ve evsel su amaçlı kullanımlar arasında) ve korunması anlayışı kent ve bölge plancılarının ana hareket noktası olmalıdır. Kent ve bölge plancıları plan ile ortaya çıkacak olan su talebinin sağlanması noktasında, su kaynaklarının korunması ve yeni kaynakların geliştirilmesi için ekosistemin sürdürülebilirliği ve ortaya çıkan maliyetin toplumun herkesi tarafından karşılanabilir olmasını gözetmelidir. Kıt bir kaynak olan su üzerinde talebin artması karşısında plancının yaklaşımı çevresel değerleri bozmadan toplumun yararına arazi kullanım kararlarını vermektir. Bu karar verme sürecini, genel bir çerçeveden hareketle, su ve arazi kullanım arasındaki karşılıklı etkileşimi sosyal, ekonomik ve çevresel hedefler açısından değerlendiren bir yol haritasına oturtmaktır. Bu noktada önemli olan, arazi kullanım kararlarının, su kaynakları üzerindeki etkilerinin çok yönlü olarak plancılar tarafından değerlendirilmesidir.

Yukarıda ele alınan çerçeve içerisinde su konusunda ŞPO Su Komisyonu 2005 yılından itibaren aktif bir şekilde iki temel amaç çalışmalarını yürütmektedir. Bu amaçlardan ilki su kaynaklarının daha verimli bir şekilde kullanımının sağlanmasında üst ölçekli planlama kararlarının önemini ve belirleyici rolünü ortaya koymak; ikincisi ise kamu hizmeti olarak suyun kaliteli ve yeterli miktarda, adil ve ödenebilir düzeyde erişimini güvenceye alan su politikalarının, toplum ve ülke çıkarları doğrultusunda uygulanması konusunda planlama aracılığı ile toplumun bilgilendirilmesinde aktif bir rol üstlenmektir.

Belirlenen amaçlar çerçevesinde bugüne kadar komisyon üyeleri tarafından bir dizi araştırma, inceleme, gündem oluşturma, diğer Odalarla ortak çalışma ve arama toplantıları düzenlenmiştir.

Planlama dergisinin özel sayısı olan “Kent, Planlama ve Su”, Su Politikaları Komisyonunun ‘Arazi Kullanım Kararları Aynı Zamanda Bir Su Tüketim/Kullanım Kararıdır’ teması çerçevesinde planlama disiplinin belirleyici konumunu hem meslek alanımıza hem de kamuoyuna aktarma noktasında görüş geliştirmek ve tartışma ortamı oluşturmak üzere yayına hazırlanmıştır. Gündemdeki su sorunlarını plancı gözüyle değerlendirmeyi hedefleyen bu yayın ile konunun önemi tüm plancıların dikkatine sunulmaktadır. Bu vesileyle emeği geçen tüm plancılara teşekkür ederiz.

*ŞPO Su Komisyonu
Eylül 2008*